

Elterelés és az ügyész – nyomozó hatóság kapcsolata a nyomozásban

Dr. Vári Vince

*tanársegéd - Nemzeti Közszolgálati Egyetem- Rendészettudományi Kar- Bűnügyi Tudományok Intézete -
Büntetőeljárásjogi Tanszék
Budapest, 1083 Üllői út 82.
e-mail cím: vari.vince@uni-nke.hu*

Absztrakt

A 2018. július 01-én hatályba lépett 2017. évi XC. Büntetőeljárásról szóló törvény (hatályos Be.) jelentőségteljes reformokat tartalmaz a nyomozás büntetőeljárás szerepére nézve. Az új szabályozás merész vállalkozásként az ügyészség, nyomozóhatóság viszonyrendszerének átértelmezésével és a nyomozás vertikális szétválasztásával, továbbá az elterelési lehetőségek nyomozásba integrálásával kívánja a büntetőeljárások hatékonyságát javítani. A nyomozáshoz kapcsolódó felelősségi rendszerek pontos definiálása, az egyszerűbb „bagatell” ügyek felderítési szakaszban való elintézése célul tűzi ki a hatályos rendszer gyengeségeinek felszámolását. A tanulmányomban áttekintést teszek az új Be. kódex nyomozást szorosan érintő rendelkezéseiről, külön kiemelve az elterelés lehetőségeit és ezzel kapcsolatosan felmerülő és a joggyakorlat kimunkálására bízott nyitott kérdéseket.

Kulcsszavak: nyomozás, gyanú, elterelés, felderítés, vizsgálat

1. Bevezetés

Jogosan merül fel a kérdés, hogy miért van szükség az elterelési lehetőségek nyomozati szakba történő integrálására? Miből gondolja a jogalkotó, hogy a rendőrségi diverzió lehetőségeinek kiszélesítése miatt az eddig már létező intézmények lényegesen nagyobb határfokkal fognak a gyakorlatban működni, mint az eddigi ügyészségi szakaszban? A helyzetet átgondolva kétségtelen, hogy a diverziós lehetőségek (sommás, opportunitás jellegű eljárási formák) az ügyészségi közbenső szakaszból a felderítést lezáró szakasz lezárásához történő előbbre hozatala nyilvánvalóan a későbbi eljárási, és főleg a hosszadalmas és bonyolult, továbbá jelentős költségekkel járó bizonyítási cselekmények elkerülésére szolgál. Egyfajta automatizmusként a gyanúsítás korábban elemzett felértékelt jelentősége mellett, vagyis a felderítés professzionálisabb eredményeként olyan jogi helyzetet hoz létre, ahol a vád és a védelem, bizonyos esetekben sértetti érintettséggel már a nyomozásban megegyezésre juthat a büntetőeljárás befejezésének módját illetően. Mindezzel már maga a vádemelés, sőt annak alternatív megoldásai is szükségtelemmé válhatnak. Kevésbé formalizált keretek között a felek számára elfogadható módon zárulhat az eljárás, miközben a bűncselekménnyel okozott kár, illetőleg az eljárási költségek rendezésre kerülnek.

2. Diverzió meghatározása és eljárásjogi szerepe

A diverzió a latin 'divertere' szóból származik, amely elhajlást, letérést, eltérést jelent. A diverziót az igazságszolgáltatással összefüggésben először az Amerikai Egyesült Államokban használták az 1960-as években a fiatalok elkövetőkkel kapcsolatban. Az angolban a 'diversion' elterelést jelent. (Szótar, Sztaki, 2019) Ebben a jelentésben használjuk az igazságszolgáltatással kapcsolatban, de vajon mitől való elterelést jelenti. „Az elterelés a büntetőügy nem büntetőjogi elintézését jelenti. Másként megfogalmazva: a diverzió összefoglaló elnevezése a büntetőeljárás szokványos „állomásaitól” történő eltérési módoknak.” (Barabás, 2004, 60) *Burgstaller* értelmezésében szintén a diverzió ezen oldalára helyezi a hangsúlyt, vagyis a kevésbé

veszélyes elkövetők kisebb súlyú bűncselekményeinek kiemelése a formális eljárásból, és büntetőjogon kívüli informális úton való elintézése. (Burgstaller, 1995, 11) A diverzió célja, hogy az állam lemondjon a további büntetőeljárásról azután, hogy hivatalosan is megállapításra került a normák megsértése. A diverzióstratégia mindenekelőtt arról szól, hogy a normák megsértése esetén a megoldás lehetséges a büntetőjogon kívüli eszközökkel is, bizonyos esetekben a formalizált eljárás kereteinek betartásától el lehet tekinteni és azokat a szociális kontroll eszközeivel és alternatív programokkal informális úton kezelni lehet. (Kaiser, 1976) Miközben szélesebb értelemben a diverzió a formális büntetőeljárásúttól való eltérést jelent, addig szűkebb értelemben a büntetőjogi szankciórendszer fejlődését is eredményezi, ami eltérési lehetőséget biztosít a hagyományos büntetési formáktól. (Vári, 2014) Általában gyengébben szankcionálja a büntetéssel fenyegetett viselkedési formákat, aminek hátterében az a szemléletmód van, ami a represszív megtorló rendszerű büntetési formákkal ellenben a preventív megelőző jellegű büntetési formákra helyezi a hangsúlyt. (Walter, 1983, 132)

A diverzió tehát szoros kapcsolatban áll az alternatív szankciókkal, mely a büntetőeljárásán belül alkalmazandó olyan szankció, melynek célja a szabadságvesztés kiváltása, megint csak annak érdekében, hogy elkerülhetőek legyenek a már korábban megfogalmazott káros következményei ennek a büntetésnek. Ezt nevezhetjük a diverzió kriminológiai céljának is. (Fakó, 2003, 10) Heinz összehasonlító elemzést végzett közönséges hétköznapi ügyekben a hagyományos módon elítélt csoport és diverziós formában elterelt fiatalok visszaesési rátájában. Kutatásának interpretációja szerint egyértelműben előreláthatóak a jól megválasztott kezelési mód pozitív prevenciók előnyei. (Heinz, 1992, 59) 1982-ben a szabadságvesztésre ítélték száma Németországban 69% volt az összes szankcióra vetítve, addig 2000-ben már csak 6,3% lett, miközben a pénzbüntetés aránya 80,3%-ra emelkedett. (Kaiser, 2003, 97) Japánban a legkevésbé alkalmazott büntetési forma a szabadságvesztés. Míg Németországban 2000-ben 40542 szabadságvesztésre ítéltből 15824 egy év vagy hosszabb időtartamú büntetést szabtak ki, ami 39%-nak felel meg, addig Franciaországban 1997-ben 80005-ből 16146 (21,1%), Ausztriában szintén 1997-ben 5988-ból 25,2% az egy év vagy hosszabb, Svájcban ugyanez az arány 11,1%. A hatékonyság és a sikeresség érdekében végzett kutatások eredményei alapján kell képezzék annak a célorientált érvelésnek, amely az egyes büntetési nemek és kezelési formák között szelektál, melynek egyetlen és hatásos törekvése a reszocializáció elérése és a rekriminalizáció csökkentése lehet. (Kaiser, 2003, 12) A fiatalkorúaknál különösen fontos a diverziós eszközök alkalmazása, ami Németországban komoly fejlődési utat járt be: *„Különösen az utóbbi két évtizedben köszönhetően a fiatalkorúak törvénykönyvének (JGG) 45§-a alapján egyre több esetben él az ügyész a diverziós elterelés lehetőségével, aminek eredménye, hogy az esetek zömében az ügy ügyészi diverzióval fejeződik be. A bírói diverzió 47§. számaránya ugyancsak megnövekedett, az ide kerülő ügyek csaknem 30%-a fejeződik be ezzel, ami azt jelenti, hogy a fiatalkorú ügyek teljes egészének, amiben büntetőeljárás indult mindössze egyharmadában születik bírói szankció. Ami számokban annyit tesz, hogy 144.954-ből csak 41.403-ban született ilyen ítélet.”* (Kaiser, 2003, 99)

Szűkebb értelemben vett diverzió alatt azokat a megoldásokat értjük, amelyek még a büntetőeljárás bemeneti szakaszában alkalmazhatóak. Ide tartozik például a mediáció, a helyreállítás/ jóvátétel, és az ügyészi vádemelés elhalasztása. (Kerezsi, 2006, 11) Ahogy az osztrák diverzióhoz kapcsolódó kommentár is fogalmaz a diverzió szembeállítható a dekriminalizációval, hiszen itt nem szükséges büntetőjogi módosítás, mivel csak az adott tényállítással szembeni állami reagálás módja változik, és nem teszi meg nem történné az adott cselekményt, elsősorban büntetőeljárás reformról van szó és nem kell büntető törvénykönyvet módosítani. (Manzscher Kurzkomentar, 2000, 2) A diverzió, mint általános elterelés többféle formában létezik, tehát több lehetőség adott arra, hogy az eljárást ne a „klasszikus” úton folytassák le. Miközben egyes címkézési teóriák erősen a nem beavatkozás (non-intervenció) mellett érvelnek, addig mások inkább a kevés és célirányos hatásos beavatkozás mellett teszik le a voksot. Sőt egyrészt a bűnözést alapvetően azoknak a kortüneteknek tudja be, amelyekbe való informális szociáliskontrollal való beavatkozás nagyobb visszatartó hatást hordoz, mint a büntetőjogi eszközök alkalmazása. Másrészt az elkövetőt az elkövetett cselekmény után is érdekelté teszi a bűncselekmény jóvátételében azzal, hogy felkínálja az elkövető-áldozat megegyezést ezzel is csökkentett reakcióval válaszolva a bűnözésre. (Kerner, 1983, 639) A diverzió nem csupán egy olyan

elkövető-barát teória, hanem egy olyan gondolkodásmód, ami igyekszik szélesíteni a „címkézés” okozta károk hatásait az elkövetőnél, figyelembe véve, hogy különösen a bagatell-bűncselekményeknél nagyobb károkat okoz a büntetés, mint amit az elkövető okozott. Egy büntetőjogi beavatkozás ugyanis inkább megszilárdítja azt a viselkedési formát, ami a bűncselekmény elkövetéséhez vezetett, ezzel nem megelőzve, hogy az érintett további bűncselekményeket kövessen el, vagy megoldást találjon a bűncselekmény mögött meghúzódó problémára, és arra igyekezzen segítséget találni. (Kury – Lerchenmüller, 1981, 173) A diverziók szükségessége mellett több érv is szól egyrészt az egyes büntetőjogi szempontból relevanciával bíró emberi magatartások, valamint e magatartások tanúsítói nem érik el azt a társadalomra veszélyességi fokot, amely büntetőjogi hátrány, büntetőjogi következmény alkalmazását indokolná. A bűncselekmények elkövetőivel szemben így elegendő egyéb – enyhébb, illetőleg alternatív – jogkövetkezmények megállapítását lehetővé tevő felelősségre vonás. Másrészt ezekkel a megoldásokkal a felelősség megállapítása folyamatának rövidítése és egyszerűsítése is elérhető, így hatósági oldalról idő és energia spórolható, kapacitás szabadítható fel. Nem utolsó sorban a büntetőeljárás mentesíthető a bagatell ügyektől, és egyszersmind a büntetőeljárás hatóságok munkájának egyszerűsítése és könnyítése. (Vári, 2014)

A büntetőeljárás hatékonyságának növelésére irányuló törekvése már a 60-70-es évek magyar büntetőpolitikájának is jogfejlesztő motorjává vált. A jogalkalmazás jogpolitikai irányelveiről szóló 14/1973. sz. NET határozat 11. pontja kiemelten kezelte a büntetőjogi felelősségre vonás differenciálását. Aminek követelménye átfogta:

- az eljárási forma megválasztását,
- a büntetőjogi felelősség mértékének megállapítását, azaz az alkalmazott joghátrány kiszabását, és végül
- a kiszabott büntetés végrehajtása módjának a meghatározását.

A differenciálás követelményeit a következőkre építi:

- az elkövetett cselekmény jellege (bűncselekményi kategória),
- bűnösség minősége,
- az elkövető személyes társadalomra veszélyessége (visszaesői minőség, életmód stb.).

Sajnálatos módon a nyomozás differenciálásának lehetősége az 1973. évi I. büntetőeljárásról szóló törvényt módosító 1998. évi XIX. törvénnyel (továbbiakban: korábbi Be.) megszűnt. Az új törvénybe a nyomozás hatékonyságát javító, és az eljárást egyszerűsítő diverziós jogintézmények nem épültek be, annak ellenére, hogy a büntetőeljárás hatékonyságának kulcsa a magyar büntetőeljárásból alapvetően hiányzó rendőrségi diverziókban rejlik. A következőkben a diverziók szerepét és jelentőségét kívánom elemezni.

3. Elterelési megoldások a korábbi büntetőeljárásról szóló 1998. XIX. törvényben (korábbi Be.)

A régi Be. szerint kétféle elterelési vagy diverziós eszköztár állt rendelkezésre:

Egyrészt a rövidített vagy „sommás” eljárások, mint a bíróság elé állítás (korábbi Be. XXVII. Fejezet), a tárgyalás mellőzése (a büntetőparancs) (korábbi Be. XXIV. Fejezet), és a tárgyalásról lemondás.

Másrészt az opportunitás elvének érvényesítésével megvalósuló diverziós jellegű jogintézmények: megrovás (Btk. 71. §), vádemelés részbeni mellőzése (korábbi Be. 220. §), vádemelés elhalasztása (korábbi Be. 222. §) és a közvetítői eljárás (korábbi Be. 221/A. §). Közös sajátosságuk, hogy a bírósági szakaszt megelőzően kerülhetnek alkalmazásra, így mentesítik az igazságszolgáltatást az ügyek elbírálása alól, bár az ilyen módussal lezárt ügyek esetében nem a legalitás elvének „mindenek feletti” érvényre juttatása a cél, hanem a bűncselekmény körülményeire, illetve az elkövető személyre tekintettel az ügyész mérlegelése alapján a bíróság általi felelősségre vonástól el lehet tekinteni. Ezek az esetek enyhe bűnösségének, illetve az elkövető büntetlen előéletének, esetlegesen a tényállási körülmények különös mentő és enyhítő körülményeinek a büntetőeljárás kezdeti szakaszában való értékelése azt a következtetést engedi meg az ügyész számára, hogy

mindezeket a bíróság is hasonlóan értékelné, így a büntetés kiszabásánál arra különös tekintettel lenne, így válik feleslegessé a bírói út igénybevétele. Az oportunitás nagyobb térhódításának eltérő mértékét a diszpozitív szabályozás és a szubjektív jogalkalmazói beállítottság akadályozza, azzal hogy büntetőjogi tekintetben nem köti kógens szabályokhoz az alkalmazásukat. A szigorítás permanens szorgalmazása a legalitás erősítését, következésképpen az oportunitás visszafogását eredményezheti, amely a bírósági útról elterelés ellen ható körülmény lehet. (Láng, 2010)

Annak megítélése, hogy a diverziós eszközök valójában gyorsítják-e az eljárást, vagy inkább terhet jelentenek az ügyészségre, meglehetősen vegyes. Ez elsősorban azért van így, mert a gyorsítási jogintézmények alkalmazási követelményei csak bizonyos alrendszerre gyakorolnak hatást, ami többnyire munkateher növekedésben csúcsosodik ki (határozatot kell hozni, pártfogó felügyelői véleményt kell beszereznie a vádemelés elhalasztásánál, adott esetben meg kell hallgatnia a gyanúsítottat és a sértettet, az eredménytelen diverziós eljárásokat követően újra foglalkoznia kell az ügygel stb.), és ez Magyarországon leginkább a közbenső, ügyészi szakaszban realizálódik. Ebből következik, hogy elsőnek a büntető igazságszolgáltatás reflektorába kerülő ügyekben a rendőrség a nyomozás során a magyar Be. normái alapján „önállóság” hiányában nem tudja hathatósan a diverziós eszközökkel élve önmagában az eljárást gyorsítani, csak abban az esetben, ha az ügyészi szervezettel együttműködve fokozza a kooperatív ügymegoldást. Másik oldalról a közbenső szakaszt követő bírósági diverziók pedig úgyszintén a döntési pozícióban a mérleg nyelvének szerepét betöltő ügyészség miatt nem érvényesülnek kellő hatékonysággal, ennek köszönhetően rendkívül alacsony a tárgyalásról lemondásos ügybefejezések száma. Döntően a bíróság elé állítás és tárgyalás mellőzése tette ki az eltereléssel befejezett ügyek jelentős hányadát, de itt is az ügyek bírói eljárásának elhúzódása gyengítette a gyorsított eljárás hatékonyságát.

A korábbi törvényi szabályozást elemezve megállapítható, hogy az elterelési formák alkalmazásának döntő és kizárólagos szakasza a közbenső ügyészi szakasz, amelyet minden esetben a teljes bizonyítási formassággal járó nyomozási szakasznak kell megelőznie. Igazság szerint a diverziós módozataink leginkább a bíróságokat tehermentesítették, de részben az ügyészség számára is jelenthetnek könnyítést. Magyarországon a nyomozati szakaszban jelentkező diverzió jogintézményi formáit nem tartalmazta a korábbi Be., ezért a rendőrség csak a már említett „rejtett” diverziót alkalmazhatta, azaz a hatósági ügyszелеkciót alkalmazhatja, ami viszont károsan visszahat a feljelentési hajlandóságra, a felderítésre és a lakossági bizalomra. Az említett diverziós (oportunitás elvű vagy sommás) lehetőségek a nyomozóhatóság számára a nyomozásban munkakönyvitést vagy tehermentesítést nem biztosítottak, így a rendőrség nem érdekelt az alkalmazásukban. Olyan mértékben sem, hogy még a közvetítői eljárással vagy kötelező vádhalasztással (tartás elmulasztása, kábítószer fogyasztás) érintett ügyek esetében is teljes és kötelező volt a teljes és kimerítő nyomozás és vizsgálati tevékenység. A büntetőeljárás alapján csupán egyetlen diverziós forma érintette a nyomozó hatóságot, mégpedig a bíróság elé állítás. Ami azonban nemhogy kevesebb, hanem még többletfeladatokat jelent a nyomozásban. Másrészt sajátosságai miatt a jelentősen eltérő nyomozóhatósági kondíciók miatt differenciáltan kerül alkalmazásra a munkaszervezés specialitásai miatt. Hozzá kell tenni, hogy ez a sommás eljárás csak a nyomozó hatóság és az ügyész számára írt elő gyorsítási kötelezettséget a bíróság számára már nem, így az ügyek sok esetben a hagyományos eljárási rendben kerültek elbírálásra. Kiegészítve azzal, hogy a bíróság elé állítással a nyomozó hatóságtól az ügyészségre küldött ügyek nem minden esetben kerülnek ebben a külön eljárási formában. (Vári, 2015) A nyomozóhatóság nyomozati szakaszának leginkább idő és -energiaigényesebb tevékenysége a nyomozás vizsgálati szakasza, minden esetben a nyomozás részét képezi, amennyiben gyanúsított lesz az ügyben. Holott a vizsgálati szakasz eredménye, a bizonyítási eszközöket rögzítő ügyirat, már a bírósági bizonyítást is kiváltja a tárgyalás mellőzések sommás eljárás keretében, ebben az eljárási formában az ügyész vádindítványával a tárgyalási bizonyítást már feleslegesnek ítéli meg, és a bíró is elegendőnek tekinti az iratok alapján történő döntést. A nyomozó hatóságnak tehát nem volt alternatíva a vizsgálati szakasz, mint más országokban pl. Ausztriában, így a vádirattal elküldött ügyekben a nyomozó hatóság vizsgálati szakasz alóli tehermentesítése eltereléssel jogilag nem volt lehetséges. Ugyancsak nem tette a törvény lehetővé az elsődleges – közterületi – intézkedéseket követően az egyszerű jogi és ténybeli

megítélésű ügyekben, akár tettenérés esetén sem a bíróságra való közvetlen idézés rendszerét, amivel a nyomozó hatóság vizsgálati tevékenysége úgyszintén kiküszöbölhető lehetett volna. Nem létezett lehetőség arra vonatkozóan sem, hogy a nyomozó hatóság az eljárás nyomozati szakaszában javaslatot tegyen vagy közbenjárjon a bíróságot mentesítő elterelési formák alkalmazására, annak ellenére, hogy az elrendelések feltételei már a felderítés időszakában világossá válnak.

4. A hatályos Be. elterelési (diverziós) megoldásai

A Be. nem kíván változtatni az ügyészség szerepkörén így nem helyezi továbbra sem „szankcionáló” szerepkörbe. Bár továbbra is hozhat quasi bűnösséget megállapító határozatokat és intézkedéseket, de a jövőben sem szabhat ki pénzbüntetést és nyilvánvalóan szabadságelvonással járó büntetési formák kiszabásáról sem dönthet. Hatályos szabályozás szerinti pozícióját megőrizve az új szabályozás az ügyész döntési lehetőségeit kibővíti, és célszerűségi szempontok szerint variálja. Mindezt abból a célból, hogy már a nyomozás során, az ügyek rövid úton a gyanúsított együttműködésére tekintettel eltereléses formában lezárásra kerüljenek, anélkül, hogy ezzel a bírósági eljáráshoz való fordulás alapjogot sértené.

A jogalkotó felismerve a diverziókról szóló fejezetben kifejtettek igazságtartalmát úgy döntött, hogy az ügyész korábbi nyomozás befejezését követő döntési kompetenciáinak gyakorlását előrehozza és integrálja tevékenységét a nyomozási szakaszba. Leegyszerűsítve a képlet úgy fest, hogy a korábbi vizsgálati ügybefejezést és vádemelési javaslat helyett a korábbinál sokkal variábilisabb ügyészi döntéseket már a felderítés lezárultával meg lehet hozni. Sőt mi több kógens szabályozásként meg kell kísérelni a vizsgálati szakasz elkerülését, amivel rövidíteni, és lezárni lehet az ügyek jelentős hányadát. Amint a miniszteri indoklás is megfogalmazza, a vizsgálat célja, hogy az ügyészség a nyomozás érdemi befejezéséről dönthessen. Erre sor kerülhet közvetlenül a gyanúsítást követően, vagy további eljárási cselekmények foganatosítását, azaz a nyomozás folytatását követően is. (Miniszteri indoklás a Be. 390.§.-hoz) Ebből következik, hogy a klasszikus nyomozati vizsgálati tevékenység, amely eddig a gyanúsított kihallgatását követte, az új szabályozás alapján, már csak éppolyan alternatívája a büntetőeljárás folytatásának, mint az elterelési módzatok bármelyikének alkalmazása. Visszautalva a gyanúval kapcsolatos fejezetre, maga a gyanúsítás aktusa, mint kiemelt eljárási választóvonal, és a gyanúsítás „próbája” amely a gyanúsított és a védőjének számára megnyíló teljes íratmegismerés jogával, illetve a gyanúsítás elleni panaszjog felértékelésével az eltereléssel kapcsolatos komplex jogi szabályozás elemi részét képezi. A hatályos rendelkezésekhez képest tehát megszűnik a vádemelési szakasz önállósága, a nyomozást a vádemelési szakasztól elkülönítő külön iratismerttetés, illetve a további nyomozás elrendelésének külön intézménye. A nyomozást a nyomozást befejező döntés zárja le, nem pedig egy nyomozás befejezésével kapcsolatos elkülönült nyomozó hatósági döntés.

Amennyiben a felderítés vizsgálati alakul, úgy a „reálbizonyítással” kapcsolatos döntések körére vonatkozó kontroll átkerül a nyomozó hatóságtól az ügyészségre, így a vizsgálat során az ügyészségnek már a vádemelést követő bírósági eljárásban lefolytatandó bizonyítási eljárás követelményeit szem előtt tartva kell meghatározni a bizonyítékok beszerzésének körét és módját. Ezzel a megoldással a jogalkotó két legyet ütött egyszerre, egyfelől az ügyész már nem hivatkozhat a bíróság elé vitt ügyek kapcsán a nyomozás hibáira, másfelől az ügyész csak azokban az ügyekben fog vádat emelni, amelyek esetében bizonyítási oldalról nem támaszt kifogást, így a kiegészítő nyomozások lehetősége kizárható, hiszen a teljes vizsgálati szakasz ügyészségi irányítás alatt zajlik. A miniszteri indoklás megfogalmazása szerint a Be. a büntetőeljárás gyorsítása, egyszerűsítése végett különös hangsúlyt helyez a már elemzett elterelés intézményrendszerére. Ez ugyanakkor együtt jár az ügyészségi, quasi bűnösséget megállapító döntések alkalmazásának szaporodásával is. Az új szabályozás különös gondot fordít a bűnügyi költségek megtérítésére, melynek jogi alapját megteremti (Miniszteri indoklás a Be. 402.§.hoz).

A bevezetett intézményrendszer alapja, hogy az ügyészség érdemi rendelkezése alatt álló megszüntetési lehetőségek (közvetítői eljárás, feltételes ügyészi felfüggesztés, vádemelés meghatározott módjával kapcsolatos döntés) alapvetően a terhelt beismeréséhez, előzetes, vagy utólagos hozzájárulásához kötöttek. A Be. a vádemelés vizsgálati szakaszba olvasztásával jelentős lépést tett annak irányába, hogy az ügyészi rendelkezés alatt álló döntések meghozatalát előre hozva az eljárás felgyorsulhasson. Az ügyészi intézkedés kilátásba helyezésével a Be. ezen is túllépve közvetlenül annak teremti meg a lehetőségét, hogy az ügyészség és a védelem kezdeményezőként is felléphessenek az eljárás befejezésével kapcsolatos döntés előre láthatóvá tétele végett (Miniszteri indokolás a Be. 404.§.hoz).

A Be. 391.§ (1) bekezdése alapján az ügyészség a gyanúsított kihallgatása után a következő döntéseket hozhatja:

- a) ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése,
- b) egyezség kezdeményezése,
- c) közvetítői eljárás lefolytatása céljából az eljárás felfüggesztése,
- d) feltételes ügyészi felfüggesztés,
- e) az eljárás egyéb okból történő megszüntetése,
- f) vádemelés,
- g) a vizsgálat keretén belül eljárási cselekmény elvégzése,
- h) ügyek elkülönítése, egyesítése, áttétele.

A korábbi szabályozáshoz képest több új elem is található a jelenlegi szabályozásban. Az a) pontban található ügyészi intézkedés és határozat kilátásba helyezése az egyes ügyészi döntési formák mixe, egyfajta összevont ötvözte, amelyeket a jogszabály a gyanúsított beismeréséért és opcionálisan további feltételek teljesítéséért cserébe ajánl fel. A b) pont is sajátos változást hordoz, hiszen a korábbi XXIV. fejezet lemondás tárgyalásról (korábbi Be. 533-542/D.§.) rendelkezéseit osztotta két részre és helyezte el egyrészt a nyomozati rész LXV. fejezetben egyezség a bűnösség beismeréséről (Be. 407-412.§.) másrészt a külön eljárásokról szóló részben a XCIX. fejezetében eljárás egyezség címeikkel. (Be. 731-739.§.) A feltételes ügyészi felfüggesztés nagyrészt a hatályos Be. vádemelés elhalasztásával megegyező jogintézményként került a döntések közé. Az e) pont arra a 398.§. (1) bekezdésén kívül arra az esetre rendezi az eljárás megszüntetését, ha arra törvényben meghatározott egyéb büntethetőséget megszüntető okból kerül sor. Ilyen okok lehetnek a tevékeny megbánás, az együttműködő személlyel szembeni, illetve a Btk. különös részében meghatározott esetek, továbbá a 417. §-a alapján feltételes ügyészi felfüggesztés alapját képező megszüntetési okok, valamint a feltételes ügyészi felfüggesztés 416. § alapján alkalmazott mérlegelhető esete. Ez idáig az iratismertetés után az ügyész diszkrecionális jogkörébe tartozó intézkedések (korábbi Be. 216.§. (1)) egyike sem képezhetette tárgyát a gyanúsítottal való egyezkedésnek. Az elterelés rendszerének bevezetésével mindezt a Be. jelentősen megváltoztatta, ettől remélve, hogy a felkínált lehetőségekért ellentételezéseként a beismeréssel és az ügyészi intézkedéssel vagy határozattal lezárulhat a büntetőeljárás anélkül, hogy a vizsgálatra sor kerülne.

A továbbiakban, mint új elemként megjelenő ügyészségi intézkedés és határozat kilátásba helyezésével részletezem, mivel a többi elem már eddig is része volt a büntetőeljárásnak, egyedül az egyezség kezdeményezésének intézménye újult meg annyiban, hogy immár a nyomozásba húzódott előre, ezzel reméli ugyanis a jogalkotó, hogy nagyobb számban kerül majd sor a nálunk korábban „tárgyalásról lemondás” jogintézményeként ismert, de egyébként a klasszikus vádalku intézményének gyakoribb alkalmazására.

A 404.§ (2) bekezdése a) pontja a közvetítői eljárás céljából teszi lehetővé az eljárás felfüggesztését, illetve a közvetítői eljárás eredményéhez képest az eljárás megszüntetését. A szakasz b) pontja a korábbi vádemelés elhalasztásának megfeleltethető feltételes ügyészi felfüggesztés alkalmazását és annak eredményéhez képest az eljárás megszüntetését kínálja a beismerésért. A c) pont a gyanúsított együttműködésére tekintettel kínálja fel az eljárás megszüntetését, illetve a feljelentés elutasítását, illetve a d) pontban a vádemelés esetén a XCVIII. és C. Fejezetben meghatározott bíróság elé állítás és a büntetővégzés meghozatalára irányuló külön

eljárást ajánlja fel. Ezek közül a hatályos szabályozásban sem a bíróság elé állítás sem a büntetővégzés meghozatalára irányuló külön eljárásnak megfelelő tárgyalás mellőzése eljárás alkalmazása sem függött a gyanúsított eljárásban tanúsított magatartásától így különösen a beismerő vallomásától. A beismerő vallomást azonban nem tartja elegendőnek a jogalkotó és további feltételeket támaszt a gyanúsítottal szemben, amivel lényegében kombinálja a 404.§ (2) a-d. pontjait. A (2) bekezdés a)–b) és d) pontjában meghatározott esetben a c) pontos együttműködést várhatja még el, addig a c) és d) pont esetén a kvázi a) pontos sértetti polgári jogi igény kielégítését, az a-b) és a d) pontok esetében a b) pontos feltételes ügyészi felfüggesztés keretében előírható egyéb kötelezettség teljesítését is előírhatja.

Áttekintve a Be. által a nyomozásban kínált elterelési lehetőségeket, felvetődik, hogy vajon a jogintézmények ki fogják-e fejteni eljárásgyorsító szerepüket a nyomozásban? Aggódhatunk-e, hogy mégsem váltják be a hozzájuk fűzött reményeket? A nyomozás és az előkészítő eljárás szabályairól szóló 100/2018. (VI.8.) Kormányrendelet (NYER) szabályozása alapján az elterelés lebonyolításának jogi szabályozását áttekintve ezt elvileg cáfolni lehetne. Ugyanis a nyomozati szakaszban diverziós útra terelendő ügyek eljárásának lefolytatás rendje meglehetősen átláthatónak és egyszerűnek, vagyis adminisztratív munkateher vonatkozásában „kényelmesebbnek” - a bonyolult vizsgálati cselekményekhez képest –, optimálisabb megoldásnak tűnhet. Az oportunitási megoldások igénybevételére irányuló kezdeményezés érkezhethet a gyanúsítható személytől és a védőtől, de a nyomozó hatóságtól is. Ez mindössze egy rövid tájékoztatási kötelezettséget jelent majd a nyomozó hatóságra nézve, és értesítenie kell az ügyészséget is minderről. Ha ez a kihallgatás közben történik, az megszakítható lesz és folytatható később (ugyanaz nap, vagy másik határnapon) annak függvényében, hogy az ügyész miként döntött. Ez utóbbi még csak nem is dokumentálható, így további adminisztrációs terhet nem eredményez. Továbbá, ha a nyomozó hatóság látja úgy, hogy az említett megoldások alkalmazása indokolt vagy célszerű erről neki kell csupán tájékoztatnia az ügyészséget. A tájékoztatás tehát kétirányú egyrészt a terhelti oldal felé zömében egy nyomtatott szöveg átadását és rövid szóbeli értelmezését fogja jelenteni. Addig az ügyész felé írásos formában vagy szóban történik és tartalmazni fogja a gyanúsított kihallgatás tervezett időpontját, az indokoltnak vagy célszerűnek tartott intézkedést, valamint annak indokait is. Amennyiben ez saját részről jelentkezik, úgy nincs tájékoztatási kötelezettség a gyanúsított és a védő felé. Ha a nyomozó hatósági vagy terhelti oldal kezdeményezését az ügyészség támogatja, úgy írásos kezdeményezést készít vagy szóban közli döntését a nyomozó hatósággal akár azonnal. Így a megkötésében a nyomozó hatóság közreműködik olyan formában, hogy átadja a terhelti oldalnak az ügyészség által elkészített kezdeményezést, ha pedig szóban vagy rövid úton kapta azt, akkor és ott az adott eljárási cselekmény jegyzőkönyvébe kell foglalni és meg kell küldeni az ügyésznek. (NYER, 156-158.§.)

Már csak az a kérdés, hogy a terhelti együttműködés rendszerét fakultatív módon alkalmazó ügyésznek a nyomozási vagy inkább a bíróság előtti diverziós megoldások „érik” –e meg jobban? Természetesen mindez abba az erős hierarchikus viszonyrendszerbe burkolva, amely oly annyira jellemzi az ügyészi szervezeti rendszert. Lefordítva: az ügyész kettős eljárási szerepéből fakadóan, a nyomozás feletti felügyeleti és irányítási tevékenysége kevésbé munkaterhes, mint a közbírói funkciójából adódó bíróság előtti tárgyalási kvázi bizonyítási feladatai. Már csak azért is, mert a jelenléti kötelezettsége a bírósági tárgyalások esetében fennáll, addig a nyomozások feletti felügyelet és irányítás illet nem kíván meg, sőt a hatályos Be. már sokkal markánsabban határozta meg a közbíró bíróság előtti bizonyítási felelősségkörét. A kontradiktórium és a fegyverek egyenlőségének elve, pedig a védelemmel egyenrangúvá teszi a közbírót. Mindezekből következően, amennyiben olyan eljárásjogi helyzet jön létre, ahol konkurál egymással a tárgyalás előtti elterelési lehetőség a felderítést követő, vizsgálat előtti elterelési lehetőséggel, úgy értelemszerűen a tárgyalást megelőző elterelési lehetőség élvez majd nagyobb támogatást. Kiváltképp, ha az előkészítő eljárás „sikere” vagyis az ott megtett beismerő vallomás elérésének lehetősége nagymértékben a vizsgálati tevékenység alapos, bőséges és kimerítő tevékenységének függvénye.

A hatályos Be. a joggyakorlatban már pár hónapos hatálybalépése óta hangos eljárásgyorsítási sikereknek örvend, főleg az egyre nagyobb számban és arányban jelentkező, és az előkészítő ülésen a vádlott által megtett

beismerő vallomások és az ügyész által indítványozott büntetési tétel elfogadása miatti tárgyalás nélküli gyors eljárás lezárások dominanciájának okán. „A súlypont az előkészítő ülésben található meg, amelyet teljesen újrakodifikált a jogalkotó. Az új Be.-ben főszabállyá vált az előkészítő ülés, amelynek fontos szerepe van a büntetőper koncentrált lefolytatásának megteremtésében azáltal, hogy bűnösség beismerése esetén lehetőség van az előkészítő ülésen ítéletet hozni, míg beismerés hiányában rögzül a bizonyítási eljárás kerete, a védelmi taktika iránya.” (Pataki, 2018) Mindez azonban egyértelmű pozitív korrelációt mutat a nyomozás vizsgálati tevékenységén folyó túlbizonyítási tevékenységgel és a nyomozásban alkalmazható és az előbbieken részletezett Be. 404. §. háttérbe szorulásával, vagyis alkalmazásának alul preferáltságával. Mivel az előkészítő ülésen a terhelti együttműködés láthatóan jól működik, és magassá vált az előfordulási aránya, így nyilvánvaló, hogy ez a korábbi, vagyis a nyomozati szakaszban fakultatívan alkalmazható opportunitási megoldások hátránya sejlik fel. Sőt mi több, amennyiben az előkészítő ülés válik a meghatározó eljárás gyorsító és hatékonyságnövelő eszközzé, úgy a beismerő vallomásra ösztönzés feltétele nem lesz más, mint a részletes és az alapos nyomozó hatósági vizsgálat. A helyzet a hatályos Be. bevezetésével tehát érdekes fordulatot hozott. Bár felosztásra került a nyomozás a felderítés és a vizsgálat külön szakaszaira. Többek között éppen az elterelési lehetőségek alkalmazásának nyomozásba integrálásának jogalkotói szándéka miatt, azonban a terhelti együttműködés rendszerének alkalmazási gyakorlatára komoly csapást mért az előkészítő ülés új szerepe. Ezzel kontraproduktív, éppen hogy lassító és a nyomozás vizsgálati szakaszának elhúzódását eredményező hatást gyakorolt azzal, hogy a vizsgálati bizonyítás tényfeltárását teszi alaposabbá, ezzel hosszadalmasabbá, így a teljes eljárás hatékonysága csorbát szenved (Vári, 2018)

5. Összegzés, javaslat

A hatályos Be. komoly reformjának tekinthető, hogy a jogalkotó helyesen ismerte fel, hogy szükséges lépés az eljárás gyorsítását és a hatékonyság javítását biztosító elterelési eszközök fejlesztése. Ennek megfelelő jogintézményi változtatásokat elvégezte, többek között két részre osztotta a nyomozást, ezzel biztosítva, hogy a nyomozások feleslegesen ne húzódnak el, és a terhelt beismerő vallomása és kezdeményezési szándéka esetén fakultatív módon, a későbbi bírósági eljárás nélkül fejeződjön be. Emellett hasonlóan eljárásgyorsítási szándékkal kiszélesítette a terhelti együttműködés rendszerét, amellyel a bírósági előkészítő ülés szerepét értékelte fel. A hatálybalépés óta a jogalkalmazási gyakorlat igazolta, hogy amíg az előkészítő ülésen a terhelti együttműködés gyakorisága az egekbe szökött, addig a nyomozási diverziók alkalmazása szinte elhanyagolható mértékű volt. Az előkészítő ülés ilyen jellegű térhódításával a nyomozás vizsgálati szakaszában lévő ügyek átlag ideje megnövekedésének veszélye áll fenn, ami kétségtelenül arra utal, hogy a nyomozás ténybizonyítási tevékenysége erősödött. Ebből következően az eljárási késedelem és lassulás leginkább a nyomozási szakaszt fogja a jövőben érinteni. Az előkészítő ülés vizsgálatra gyakorolt eljárási szempontból kontraproduktív hatását olyan jogintézmény tudná orvosolni, mint amilyen az osztrák büntetőeljárás törvényben is megtalálható, vagyis az időben elhúzódó nyomozás terhelti indítvány alapján történő megszüntetésének indítványozása. A jogintézmény – hasonlóan az osztrák megoldáshoz – a gyanúsított vagy a védő számára tenné lehetővé, hogy a nyomozás bírói felülvizsgálatát kérje, amennyiben a fennálló gyanú súlyát, a nyomozás időtartamát és terjedelmét tekintve a nyomozás további folytatásától, vagy a tényállás tisztázásától eredmény már nem várható. (StPO, 108.§.) Az indítvány benyújtására Ausztriában a gyanúsítás közlésétől számított 3 naptól egészen 6 hónapig van lehetőség. Ezzel ésszerű idő közé szorítható lenne a nyomozás időtartama. Amennyiben a kifogással az ügyész egyetértene, úgy az eljárást megszüntetné, amennyiben nem, úgy azt a bíróságnak terjesztené fel indokolt véleményével. (Farkas, 2018) Ahol az addig rendelkezésre álló bizonyítékok értékelésével a bíróság előzetesen állást foglalna, hogy indokolt-e további nyomozati cselekmények elvégzése. Az ügyész így érdekelt lenne abban, hogy a terhelti együttműködés rendszerét ne csupán az előkészítő ülésen aknázza ki, hanem a nyomozásban is, mivel indokolt lenne a gyors és hatékony vizsgálati tevékenység is, tekintve, hogy a késleltetett és elhúzódó nyomozások ezen okból könnyen a nyomozások bírói megszüntetését eredményeznék.

6. Felhasznált irodalom

- Barabás, A. T. (2004): Börtön helyett egyezés? Mediáció és más alternatív szankciók Európában. Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- Burgstaller (1995): Perspektiven der Diversion in Österreich aus der Sicht der Justiz. in: Perspektiven der Diversion in Österreich. (Interdisziplinäre Tagung vom 27 bis 29 April in 1994 in Innsbruck). Bundesministerium in Justiz.
- Farkas, K. (2018): A gyorsító megoldások rendszere az osztrák büntetőeljárásban. Kriminológiai tanulmányok 55. szám. OKRI. Budapest. 205-225. p.
- Heinz, W.; Storz, R. (1992): Diversion in Jugendstrfverfahren der Bundesrepublik Deutschland. BMJ – Recht.
- Fakó, E. (2003): Diverzió a német, az osztrák és a magyar büntetőeljárásban. PhD. értekezés – Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi Kar – Deák Ferenc Doktori iskola
- Kaiser, G.; Schöch, H. (2003): Strafvollzug. Eine einföhrung in die Grundlagen. C.F.Müller Verlag. Heidelberg.
- Kaiser, G. (1976): Role and Reactions of the Victim and the Policy of Diversion in Criminal Justice Administrations, in: Criminology between the Rule of Law and the Outlaws, hrsg. v. C.W. Volume in Honour of Williem Nagel, Kluwer-Deventer. 159.p.
- Kerezsi, K. (2006): Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. Budapest. CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft.
- Kerner, H. J. (Hrsg.). (1983): Diversion statt Strafe? Probleme und Gefahren einer neuen Strategie strafrechtlicher Sozialkontrolle, Heidelberg. 639.p.
- Kury, H; Lerchenmüller, H. (Hrsg.) (1981): Diversion. Alternativen zu klassischen Sanktionformen, 2 Bde., Bochum.
- Láng, L. (2010): A büntetőeljárást gyorsító és egyszerűsítő jogintézmények és mechanizmusok. Eurojustice konferencia, Budapest.
- Manzschér Kurzkomentar StPO, 8. Aufl, 2000., Wien., 90a§(1), Rn 2.
- Pataki, B. (2018): Az új Be. előkészítő üléshez kötődő terhelti együttműködés. Jogászvilág. <https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/az-uj-be-elokeszito-ulesehez-kotodo-terhelti-egyuttmukodes/> (Letöltve: 2019. január 24.)
- Vári, V. (2014): Diverziók a nyomozás hatékonyságának szolgálatában. *MAGYAR BÜNÜLDÖZŐ* 5:(3-4) 56-88. p.
- Vári, V. (2015): Hatékonyság a nyomozásban. In: Schaub Anita, Szabó István (szerk.) III. Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencia. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat. 2014.
- Vári, V. (2017): A nyomozás változó szerepe az új Be.-i törvényben”. II. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia. Tanulmány Kötet. Pannon Egyetem. Nagykanizsai Kampusz. 2017. 129-140. p.
- Walter, M. (1983): Wandlungen in der Reaktion auf Kriminalität. Zur Kriminologischen, kriminalpolitischen und insbesondere dogmatischen Bedeutung der Diversion, ZStW95.

Internetes források

http://szotar.sztaki.hu/search?fromlang=all&tolang=all&searchWord=diversion&langcode=hu&u=0&langprefix=&searchMode=WORD_PREFIX&viewMode=full&ignoreAccents=1 (Letöltve: 2019. január 23.)

Felhasznált jogforrások

- A büntetőeljárásról szóló 2017. CX. törvény.
- A büntetőeljárásról szóló 1998. XIX. törvény.
- A nyomozás és az előkészítő eljárás szabályairól szóló 100/2018. (VI.8.) Kormányrendelet.
- Az osztrák büntetőeljárásról szóló törvény (StPO).